

Jójárt Krisztián:¹ Két mítosz a Belarusz által kiprovokált humanitárius válsággal kapcsolatban²

Vezetői összefoglaló

- Megoldódni látszik a belorusz–lengyel határon az elmúlt hónapokban kialakult humanitárius válság, miután Angela Merkel kétszer is tárgyalt a belorusz vezetővel, Alekszandr Lukasenkával.
- A tárgyalások óta jelentősen csökkent a migrációs nyomás a lengyel határon, 431 iraki állampolgár pedig már haza is tért Irakba. A belorusz hatóságok a határ közelében tartózkodó migránsokat egy logisztikai központban szállásolták el.
- A minszki vezetés által kiprovokált válság eredményével és hátterével kapcsolatban két narratíva rögzült a köztudatban. Az egyik, hogy a migránsok nyomásgyakorlási eszközként történő használatával Lukasenko nem ért el semmit. A másik, hogy az ötlet valójában Vlagyimir Putyintól származott, a minszki vezetés pusztán szervilis végrehajtója volt a Kreml tervének. Mindkét következtetés leegyszerűsítő és téves.
- Egyrészt a Lukasenko-féle vezetés számára önmagában az is eredmény lehet, hogy Josep Borrell és Angela Merkel közvetlenül tárgyaltak vele, miközben a minszki vezetés legitimitását a tavalyi, elcsalt választás óta nem ismeri el az Európai Unió. Minszk a kikényszerített párbeszédet felhasználhatja belpolitikai támogatottságának növelésére, másfelől pedig előkészítheti vele a kapcsolatok rendezését a Nyugattal.
- Másrészt azzal, hogy a Kremlt láttatjuk a migrációs nyomásgyakorlás értelmi szerzőjeként, kisebbítjük Lukasenko felelősségét. Miközben a kialakult válságot a belorusz vezető nem csak az EU-val, de Oroszországgal szemben is megpróbálta kihasználni arra, hogy engedményeket alkudjon ki magának.

Bár a belorusz–lengyel határon kialakult helyzet humanitárius szempontból továbbra is válságos, a Minszk által generált humanitárius krízis úgy tűnik, a végéhez közeledik, miután Alekszandr Lukasenko Angela Merkel német kancellárral folytatott kétszeri telefonbeszélgetése után késznek mutatkozott a helyzet megoldására. A migránsokat a belorusz hatóságok jelenleg egy határmenti logisztikai központban szállásolják el, 431 iraki állampolgárt pedig már haza is szállított az iraki kormány által küldött különgép.³ November 19-én megkezdődött a határ mentén felhalmozott építési törmelékek és az ideiglenes tábor romjainak eltakarítása is.⁴ A válság kezeléséből számos tanulságot kell majd levonnia az euroatlanti közösségnek. Ehhez azonban mindenképp az szükséges, hogy ne értsük félre (vagy értelmezzük félre saját politikai érdekeink, vágyaink mentén) a történeteket. A válsággal kapcsolatban eddig két narratíva látszik gyökeret verni nemcsak a médiában, de szakértői és politikai szinten is. Az egyik, hogy a migránsok fegyverként való használatával a minszki vezetés nem nyert semmit. A másik, hogy a válság értelmi szerzője valójában Oroszország volt, Lukasenko pedig csupán bábként végrehajtotta Putyin mestertervét. Jelen elemzés e két narratívát cáfolja.

Minszk tényleg nem nyert semmit?

Lukasenko nem irracionális

Széles körben elterjedt nézet, hogy Alekszandr Lukasenko realitásérzéke végletesen elszakadt a valóságtól, és tetteit gyakran irracionális megfontolások vezérik.⁵ Ennek mentén a belo-

¹ Jójárt Krisztián (jojart.krisztian@gmail.com) az NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézetének külső munkatársa, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója.

² A cikk alapjául szolgáló kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal 129243-as számú, "Hagyomány és rugalmasság Oroszország biztonság- és védelempolitikájában" című kutatási pályázatának támogatásával valósult meg.

³ Poland-Belarus border: Repatriated Iraqi migrants arrive home, [online], 2021. 11. 18. Forrás: DW [2021. 11. 19.]

⁴ На белорусско-польской границе идет «генеральная уборка». Госпогранкомитет предлагает Польше вновь открыть «Брузги», [online], 2021. 11. 19. Forrás: Zerkalo [2021. 11. 19.]

⁵ Az Európai Parlament Külügyi Bizottságának vezetője például egy közös állásfoglalásában a Lukasenko-féle vezetés „irracionális és izolacionista viselkedésének” újabb példaként említette, hogy Minszk felfüggesztette részvételét a Keleti Partnerség programban.

rusz állam által levezényelt migrációs nyomásgyakorlás⁶ egyrészt a belorusz ellenzéklet legaktívabban támogató Litvánia és Lengyelország elleni, másrészt az EU-s szankciók miatti személyes bosszúként értelmezhető. És bár a belorusz vezető döntései gyakran valóban nehezen értelmezhetők a külpolitika-elemzés racionális döntéshozói modelljén keresztül (lásd a Ryanair járatának május 23-i földre kényszerítését⁷), a migráció nyomásgyakorlásként történő felhasználása nem feltétlenül tartozik ezek közé.

Lukasenko a „migrációs fegyvert” nem bosszúnak, hanem elsősorban tárgyalási eszköznek látta. Mint fogalmazott, a szankciók eredményeként „sem pénzünk, sem erőnk” nincs arra, hogy visszatartsuk a migránsokat.⁸ A Ryanair járat földre kényszerítésére válaszul bevezetett negyedik körös EU-szankciók, különösen pedig a belorusz légitársaságok (köztük a Belavia) már azt megelőző, június 4-ével történő kitiltása az Európai Unió légtéréből ugyanis jelentős gazdasági veszteséget jelentettek Belarusz számára. A gazdaságilag igazán fájó korlátozások azonban ezidáig még nem léptek életbe. A kálisó alapú műtrágyára (melynek Kanada után Belarusz a legjelentősebb exportőre, és a globális kínálat 20%-át adja) kivetett szankciók például jelenleg csupán potenciálisan a belorusz műtrágyaimport kb. 20%-át érintik, a már megkötött szerződésekre nem vonatkoznak.⁹ Mind a kálisóra, mind pedig az olaj- és dohánytermékekre kivetett szankciók ezért csak az érvényben lévő szerződések lejártát követően fogják éreztetni érdemi hatásukat, szakértők szerint hat-tizenhét hónap múlva, az adott terméktől függően.¹⁰ Vagyis a Belarusz elleni nemzetközi szankciók egyelőre nem éreztetik hatásukat. Sőt, a nyersanyagok magas világpiaci árának következményeként Belarusz várhatóan 2,5%-os GDP növekedéssel zárhatja az évet, az állami költségvetés pedig az év első nyolc hónapját figyelembe véve a GDP 0,7%-ának megfelelő többletet tudhat maga mögött.¹¹

A migrációs nyomással tehát Lukasenko igyekezett nyomást gyakorolni az EU-ra, hogy vonja vissza (vagy legalábbis enyhítse) a már elfogadott szankciókat még azelőtt, hogy azok a gyakorlatban is kifejtenék hatásukat. A minszki vezetés joggal vélhette úgy, hogy a szankciók további szigorításától nem kell tartania, hiszen azok már jelentős mértékben sértenék az EU egyes tagállamainak gazdasági érdekeit is. Ausztria ellenállása miatt a pénzügyi szankciók egy jelentős részének elfogadása már így is majdnem megghiúsult.¹² Ráadásul némi felárral Belarusz Oroszországon keresztül elvben továbbra is képes lesz eljuttatni termékeit az európai piacra, megkerülve a szankciókat. Így leginkább éppen az olyan tranzitországok érdekei sérülnének a szankciók szigorításával, mint Litvánia, amelynek állami vasútvállalata a kálisót érintő szankciók miatt már így is évi 14 millió dolláros bevételkiesésnek néz elébe.¹³

[Joint Statement on the Belarusian regime's decision to suspend its participation in the Eastern Partnership](#), [online], 2021. 06. 30. Forrás: Európai Parlament [2021. 11. 19.]

⁶ A belorusz állam 2021 nyarától szervezett módon több ezer, az Európai Unióba eljutni szándékozó, zömében iraki állampolgárt utaztatott be Belarusz területére, hogy azután előbb a litván, majd a lengyel, kisebb részt pedig a lett határra terelje őket. Ennek eredményeként radikálisan megnőtt az illegális határátlépési kísérletek száma: november 13-áig Litvániába 4200 ember jutott be illegális úton Belarusból, és további 6000-nek a belépését sikerült megakadályozni, a lengyel határőrség pedig augusztus óta több mint 32000 illegális határátlépési kísérletről számolt be, melyből 17300 októberben történt. Ennek következtében Lettország, Lengyelország, majd Litvánia rendkívüli jogrendet vezetett be a Belarusszal határos területein, Ukrajna pedig megerősítette határvédelmét. A határon kialakult humanitárius válságnak már legalább 10 áldozata van. [За минувшие сутки литовские пограничники развернули больше 140 мигрантов](#), [online], 2021. 11. 13. Forrás: Delfi.lt [2021. 11. 19.]; Jürgen DAHLKAMP – Christina HEBEL – Muriel KALISCH, Steffen LÜDKE – Maximilian POPP: [New Details Shed Light on Lukashenko's Human Trafficking Network](#), [online], 2021. 11. 18. Forrás: Spiegel [2021. 11. 19.]

⁷ [Nemzetközi felháborodás a Ryanair belorusz „eltérítése” miatt](#), [online], 2021. 05. 24. Forrás: Szabad Európa [2021. 11. 20.]

⁸ [Лукашенко: задержаны Гулевич, Ашурак, Глотов, Господарев. Они хотели сбежать в Украину и Литву, но попытки не удалось](#), [online], 2021. 07. 02. Forrás: Belta [2021. 11. 19.]

⁹ A kálisót érintő EU szankciók csupán a 40% alatti, illetve 62% feletti kálium tartalmú kálisót érintik, miközben az EU-ba irányuló belorusz kálisó export 80%-a a 40-60% közötti káliumtartalommal bír.

¹⁰ Artyom SRAJBMAN: [Will Tough New Sanctions Change the Course of Events in Belarus?](#) [online], 2021. 07. 09. Forrás: Carnegie Moscow Center [2021. 11. 19.]

¹¹ Alekszej KUZNYECOV – Ajgul BERDIGULOVA – Konsztantyin FJODOROV – Anatolij HARITONCSIK: [Макроэкономический обзор ЕАБР. Октябрь 2021](#), [online], Eurázsiai Fejlesztési Bank, 2021 október [2021. 11. 19.], 9-10.

¹² DEÁK András György: [Gazdasági nyomásgyakorlás a nemzetközi politikában. Néhány gyakorlatias szempont a gazdasági szankciók értékeléséhez](#) [online], 2021. 09. 16. *SVKI Elemzések*, 2021/19. [2021. 11. 19.]

¹³ Polina DEVITT – Andrius SYTAS: [Most Belarus potash exports not affected by EU sanctions - analysts](#), [online], 2021. 06. 25. Forrás: Reuters [2021. 11. 19.]

Az, hogy a belorusz nyomásgyakorlás éppenséggel kontraproduktívnak tűnik, hiszen az Európai Unió a szankciók további kiterjesztésének *elvi lehetőségéről* határozott¹⁴, nem jelenti azt, hogy Lukasenko megfontolása irracionális, vagy akár csak példa nélküli lett volna. A 2016-os EU–török megállapodás értelmében az Európai Unió összesen 6 milliárd eurót biztosított Törökországnak a migrációs hullám megállítására érdekében.¹⁵ Bár Minszkkal ellentétben Isztambul nem volt szándékos előidézője a migrációs nyomásnak, egy másik hatalom igyekezett aktívan kihasználni az EU-t mélyen megosztó 2015-ös menekültválságot. Mindössze négy nappal az EU–török közös nyilatkozatot követően, március 22-én aláírtak egy másik megállapodást is, ezúttal Oroszország és Finnország között. Noha a migrációs nyomás ebben az esetben elenyésző volt (2015 szeptembere és 2016 februárja között 1700 menekültkérelmet adtak be Finnország lappföldi területén), annak célzott módja (csak az 1300 km hosszú finn–orosz határ gazdasági szempontból jelentéktelen Lappföld–Murmanszk határterülete volt érintett) egyértelművé tette, hogy az orosz állam nyomásgyakorlásáról van szó. Helsinkiben értette Moszkva üzenetét, a probléma „megoldásáért” cserébe pedig hajlandó volt növelni a két ország közti bilaterális kapcsolatokat intenzitását, melyet a finn fél a Krím orosz annektálására válaszul korábban igyekezett minimalizálni.¹⁶

Vagyis a „migrációs fegyver” bevetése Minszk részéről alapvetően nem volt irracionális lépés, csupán rosszul ítélte meg a 2015 óta megváltozott európai közhangulatot. A lengyel határon kibontakozó válság nem tudta megosztani az EU egységét. Még a Varsóval fennálló viták és a humanitárius szervezetek kritikái ellenére sem érte bírálata a lengyel kormány magatartását uniós vezetők részéről. Sőt, ma már az is elképzelhetőnek tűnik, hogy Lengyelország EU-s forrásokból finanszírozza a határkerítés építését.¹⁷ Az, hogy a szankciós nyomás enyhítését (egyelőre legalábbis) nem sikerült elérnie, nem jelenti azt, hogy Minszk lépése irracionális lett volna. Hideg, embertelen, de nagyon is racionális kalkuláció állhatott mögötte. És mindez azt sem jelenti, hogy a zsarolási kísérlet eddig teljesen eredménytelenül zárult volna. Már csak azért sem, mert óvatossági becslések szerint is eddig 75 millió dollár közvetlen bevételt jelentett a belorusz rezsim számára.¹⁸ Másodlagos gazdasági hasznát pedig maga a belorusz pénzügyminiszter ecsetelte egy interjúban, amikor azt mondta, hogy a migránsoknak köszönhetően a szállodák nagyobb kihasználtság mellett működhetnek és pénzt hoznak az országba, melynek köszönhetően az ország valutabevétele is nőhet.¹⁹

A párbeszéd kikényszeríthető

Miután a 2020. augusztusi elcsalt elnökválasztás és az azt követő brutális karhatalmi erőszak a „többvektoros” belorusz külpolitika valamennyi eredményét lenullázta, Lukasenkonak nem maradt vesztenivalója. A belorusz diplomácia által az elmúlt évtizedben végrehajtott nyugati nyitás egycsapásra szertefoszlott, miután sem az EU, sem az Egyesült Államok nem ismerte el az elnökválasztás hivatalos eredményét, vele pedig Alekszandr Lukasenkot az ország legitim elnökének. A minszki vezetés ugyanakkor úgy vélhette, hogy a párbeszéd a Nyugattal kikényszeríthető, ezzel kvázi „legitimálva” a Lukasenko-féle vezetést. A 2014 után látott konstruktív szerepet Minszk tehát destruktívrá cserélte, felismerve, hogy Belarusz jelentősége a Nyugat számára ma egyenesen arányos a probléma nagyságával, amit okozni képes. A leckéért nem kellett Lukasenkonak a szomszédbamennie, azaz éppen csak odáig. Moszkvának ugyanis komoly tapasztalata van a tárgyalásra kényszerítés gyakorlatában. Jó példa erre, amikor Oroszország 2021 tavaszán becslések szerint 90-100000 katonát vonultatott fel az ukrán határ közelében, mely az 1991-es

¹⁴ Ezidáig újabb konkrét szankciókat még nem fogadtak el, csupán elvi döntés született a szankciók kiterjesztéséről. [Belarus: EU broadens scope for sanctions to tackle hybrid attacks and instrumentalisation of migrants](#), [online], 2021. 11. 15. Forrás: Az EU Tanácsa [2021. 11. 19.]

¹⁵ EGERESI Zoltán: *Ki mit nyert? Több mint egy évvel az EU–török „menekültügyi megállapodás” után*, *Nemzet és Biztonság*, 10. évf., 2017/4, 80-120.

¹⁶ Piotr SZYMAŃSKI – Piotr ŻOCHOWSKI – Witold RODKIEWICZ: *Enforced cooperation: the Finnish-Russian migration crisis*, [online], 2016. 04. 06. OSW [2021. 11. 19.]

¹⁷ Rikard JOZWIĄK: *Belarusz migránsválság: jön az új vasfüggöny az EU határán?* [online], 2021. 11. 17. Forrás: Szabad Európa [2021. 11. 19.]

¹⁸ BORBÁS Barna: *Illegális migrációt szervez Európa közepén, a magyar külügy mégsem mondja, hogy „Stop Lukasenka”* [online], 2021. 11. 17. Forrás: Válasz Online [2021. 11. 19.]

¹⁹ Szergej KURKACS: *Министр финансов Юрий Селиверстов: Дефицит бюджета будет минимальным*, [online], 2021. 11. 16. Forrás: Zvezda [2021. 11. 19.]

szovjet/ orosz kivonulás óta példátlan méretű erőkoncentrációt jelentett.²⁰ Az erődemonstráció egyik eredményeként Biden elnök találkozóra hívta Putyint, júniusban pedig sor is került erre Genfben. Azt megelőzően amerikai és orosz szakértők egyöntetűen úgy látták, hogy a felek közti találkozóra Biden elnöki ciklusának első felében kevés esély mutatkozott.²¹ Idén októberben újabb gyanús orosz csapatmozgásokról érkeztek hírek, melyre válaszul Biden elnök William Burns CIA igazgatót, korábbi moszkvai nagykövetet küldte tárgyalni²² Moszkvába.²³

Vagyis Lukasenko okkal vélhette úgy, hogy ha sikerül jelentős problémát okoznia az EU számára, akkor valaki előbb-utóbb tárcsázni fogja a belorusz elnöki palota telefonszámát, hiszen az utóbbi évek tapasztalata ezt támasztotta alá. Miután a belorusz rendfenntartó erők november 8-án reggel több ezer migránst tereltek a lengyel határra, tovább élezve a feszültséget, lassan megcsörrentek a telefonok Minszkben. Először Josep Borrell, az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviseleje beszélt Vlagyimir Makej belorusz külügyminiszterrel. Egy nappal később, november 15-én Angela Merkel német kancellár már közvetlenül Alekszandr Lukasenkoval tárgyalt ötven percen keresztül telefonon, miután öt nappal korábban hiába próbálta rávenni az orosz elnököt arra, hogy gyakoroljon nyomást belorusz szövetségére. Merkel két nappal később ismét telefonon tárgyalt Lukasenkoval. És bár a telefonhívások tényéről beszámoló rövid hírek a német szövetségi kormány honlapján következetesen elnök helyett egyszerűen „Lukasenko úrként” hivatkoznak a belorusz vezetőre²⁴, Minszk igyekszik a hívás tényét arra felhasználni, hogy legitimitását igazolja. A belorusz állami propaganda közlése szerint Merkel és Lukasenko megállapodtak abban, hogy a helyzet kezelését EU–Belarusz szinten kell megvitatni, ezért a felek által kijelölt illetékeseknek „azonnal tárgyalásokba kell bocsátkozniuk a jelen probléma megoldása céljából”.²⁵

Az ismert belorusz politológus, Artyom Srajbman Lukasenko lépését ahhoz hasonlítja, mint ha „felgyújtánád a pajtát az udvarodban, tűzzel riogatnád a szomszédot, majd eloltanád a tüzet, miután felhívtak.”²⁶ Srajbman szerint valószínűtlen, hogy további engedmények nélkül (például a politikai foglyok többségének elengedése) Minszk képes lesz a párbeszéd fenntartására az Európai Unióval.²⁷ Ugyanakkor a jövő februárra tervezett alkotmányos népszavazás tükrében a belorusz rezsim számára már önmagában az is komoly eredmény lehet, hogy másfél év után először tárgyalt vele közvetlenül az EU külügyi főképviseleje és a német kancellárasszony. Különösen annak fényében, hogy korábban mennyire elkeseredetten próbálta igazolni Lukasenko, hogy az EU, hivatalos álláspontjával szemben, elismeri őt Belarusz legitim elnökének.²⁸ Míg tehát külső szemmel a kizsartolt párbeszéd – ami természetesen nem jelenti Lukasenko legitim elnök-ként való elismerését – nem tűnhet komoly eredménynek, a minszki vezetés számára fontos cél lehetett.

²⁰ James SHERR: [Ukraine: A Crisis Recedes, a Fog of Ambiguity Descends](#), [online], ICDS, 2021. 05. 24. [2021. 11. 19.]

²¹ JÓJÁRT Krisztián: A Biden-adminisztráció első fél évének Oroszország-politikája, *Nemzet és Biztonság*, 14. évf., 2021/2. (megjelenés előtt).

²² Natasha BERTRAND – Jim SCIUTTO – Kylie ATWOOD: [CIA director dispatched to Moscow to warn Russia over troop buildup near Ukraine](#), [online], 2021. 11. 05. Forrás: CNN [2021. 11. 19.]

²³ Miközben az új amerikai adminisztráció külpolitikájának középpontjában Peking áll, addig Oroszország destruktív magatartásával igyekszik megkérni Washingtontól annak árát, hogy figyelmét Európáról a csendes-óceáni térségre áthelyezve Kínára összpontosíthassa. A Moszkva számára elfogadható ár azért cserébe, hogy a Biden-adminisztráció lezárhassa az „Ukrajna-dossziét”, feltehetőleg az lenne, ha az ukrán vezetés meghosszabbítaná a Donbasz különleges státuszát garantáló törvényt, illetve közvetlenül tárgyalna a két szakadár „népköztársasággal”. Mindebben a Fehér Ház közbenjárására számít. Lásd Vlagyimir Frolov értékelését Victoria Nuland moszkvai látogatásáról: Vlagyimir FROLOV: [Сдерживай и вовлекай. Зачем Нуланд приезжала в Москву и как она будет давить на Киев](#), [online], 2021. 10. 14. Forrás: Republic [2021. 11. 19.]

²⁴ [Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit Herrn Alexander Lukaschenko](#), [online], 2021. 11. 17. Forrás: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung [2021. 11. 19.]

²⁵ [Итоги нового разговора Лукашенко с Меркель: проблема беженцев выносится на уровень Беларуси и ЕС](#), [online], 2021. 11. 17. Forrás: Belta [2021. 11. 19.]

²⁶ Artyom SRAJBMAN: [Telegram bejegyzés Merkel és Borrell telefonhívásáról](#), [online], 2021. 11. 16. Forrás: Artyom Srajbman Telegram csatornája [2021. 11. 19.]

²⁷ Artyom SRAJBMAN: [Telegram bejegyzés a Lukasenkoval történt megállapodásról](#), [online], 2021. 11. 17. Forrás: Artyom Srajbman Telegram csatornája [2021. 11. 19.]

²⁸ Ennek alátámasztására Lukasenko egy 2021. január 22-én kelt levélre hivatkozott, melyet az Európai Bizottság elnöke és a WHO főigazgatója Alekszandr Lukasenkonak, a Belarusz Köztársaság Elnökének címzett. [Lukashenko says West recognizes his legitimacy, has letter to prove it](#), [online], 2021. 02. 17. Forrás: DW [2021. 11. 19.]

A válság lehetőség Minszk szemében

A nemzetközi válságok mindig is jó lehetőséget kínáltak a Lukasenko-féle vezetés számára arra, hogy növelje külpolitikai mozgásterét. A 2008-as grúz–orosz háborút követően Lukasenkonak sikerült elhítenie a Nyugattal, hogy ő Belarusz szuverenitásának záloga, ezzel pedig óvatosan nyitnia az EU felé.²⁹ 2014-ben egy újabb külpolitikai válság volt az, mely megnyitotta az utat a Nyugattal való kapcsolatok normalizálásának irányába. Az ukrajnai háborút a belorusz vezetésnek sikerült felhasználnia arra, hogy kitörjön az elszigeteltségből. Minszk egyrészt közvetítői szerepben lépett fel, helyet adva a felek közti tárgyalásoknak, sikerrel játszva el azt, mintha semleges fél lenne, miközben de facto Oroszország szoros katonai szövetségese. Másrészt Lukasenko igyekezett ismét azt a képet kialakítani magáról, hogy ő egyszemélyben a garancia arra, hogy Belarusz nem fog beolvadni az Oroszországi Föderációba. Mindez, valamint a 2015-ös, relatíve erőszakmentes elnökválasztás, illetve hat politikai fogoly szabadon bocsátása elég volt ahhoz, hogy az EU feloldja az addigi szankciók túlnyomó többségét.³⁰ Anélkül, hogy a belorusz politikai rendszer egyébként bármennyit is demokratizálódott volna, Minszknak sikerült elérnie a kapcsolatok normalizálását a Nyugattal. Ennek csúcspontja Mike Pompeo amerikai külügyminiszter 2020. februári minszki látogatása volt, ami 1994 óta az első magasszintű amerikai látogatást jelentette Belaruszban. Az év áprilisában pedig Washington Julie Fisher személyében több mint egy évtized után először jelölt nagykövetet a minszki képviselet élére³¹, hogy azután az augusztusi választásokat követően a kapcsolatok ismét mélypontra süllyedjenek.

A nyugati–belorusz kapcsolatok dinamikája jól leírható tehát azzal a trenddel, miszerint a soron következő elnökválasztásig a kapcsolatok lassú normalizációját a menetrend szerint durván elcsalt választást követő kiábrándulás váltja.³² A normalizáció megindulását azonban a múltban rendre valamilyen külső tényező tette lehetővé. Nem az történt tehát, hogy a Lukasenko-féle vezetés eleget tett a Nyugat emberi jogokkal és demokráciával kapcsolatos elvárásainak, hanem olyan külpolitikai fordulat következett be, ami ezeket az elvárásokat a háttérbe szorította. 2008-ban ez a fordulat a grúz–orosz háború, 2014-ben pedig az Ukrajna elleni orosz katonai agresszió volt.

Figyelemre méltó, hogy a durva Nyugat-ellenes kijelentések ellenére a többvektorú külpolitika 2021 elején visszatért a belorusz vezetés retorikájába.³³ Lukasenko február 11-ei, az Összbelorusz Nemzetgyűlés³⁴ előtt elmondott beszédében úgy fogalmazott, hogy nem lát okot arra, hogy elzárkózzon a többvektorú külpolitikától. Ez „objektív realitás bármely értelmes politikus számára, aki valaha is vezetni fogja Belaruszt.”³⁵ A beszédben hangsúlyozta, hogy közös érdek a normális politikai együttműködéshez való visszatérés. „Az Európai Unió, az Egyesült Államok és más nyugati országok kijelentéseit Belarusz szuverenitásának támogatásáról, amelyről állandóan beszélnek, természetesen értékeljük. Feltételezzük, ezen kijelentések hatása hosszútávon mutatkozik majd meg, és nem a jelenlegi feszültség és félreértések keretében.”³⁶ Vagyis a minszki vezetés továbbra is arra apellál, hogy a Nyugat számára Belarusz szuverenitásának megőrzése fontosabb, mint annak politikai berendezkedése. Mindezek alapján egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy a mostani válsághelyzet által kiprovokált párbeszédet Lukasenko megpróbálja majd arra használni, hogy ismét elinduljon a kapcsolatok normalizálásának irányába, ahogy ezt tette korábban is.

²⁹ Andrew WILSON: *Belarus. The Last European Dictatorship*. Yale University Press, New Haven – London, 2011, 227.

³⁰ Jennifer RANKIN: *EU lifts most sanctions against Belarus despite human rights concerns*, [online], 2016. 02. 15. Forrás: The Guardian [2021. 11. 19.]

³¹ *U.S. Nominates First Ambassador To Belarus In Over A Decade*, [online], 2020. 04. 21. Forrás: RFE/RL [2021. 11. 19.]

³² Dzianis MELYANTSOU – Siarhei BOHDAN – Yauheni PREIHERMAN – Alisiya IVANOVA: *Role and Impact of Small States in Promoting Peace and Security in Eastern Europe. The Case of Belarus*, [online], 2020. december, Minsk Dialogue, 21.

³³ MELYANTSOU – BOHDAN – PREIHERMAN – IVANOVA: i.m., 22.

³⁴ Az Összbelorusz Nemzetgyűlés egy ötévente ülésező tanács, melynek több ezer fős tagsága kormánytisztviselőkből, a helyi és regionális tanácsok képviselőiből, állami vállalatok és szervezetek vezetőiből és delegáltjaiból áll. Míg a hatalom igyekszik a testületet a közvetlen demokrácia legfontosabb formájaként feltüntetni, az Összbelorusz Nemzetgyűlésnek semmilyen valós szerepe sincs, tagjainak jelölése és megválasztása pedig se nem demokratikus, se nem transzparens. A tervezett új alkotmány értelmében a testület alkotmányos intézménnyé válna, és átvenne bizonyos elnöki jogköröket. Lukasenko terveit szerint e testület tagjaként folytatná politikai pályafutását, míg az elnök és a kormány tagjai az „új generációból” kerülnének ki. «Мы с тобой должны отойти». Лукашенко рассказал про свой вариант транзита власти, [online], 2021. 11. 13. Forrás: Zerkalo [2021. 11. 20.]

³⁵ *Доклад Президента Беларуси на VI Всебелорусском народном собрании* <https://president.gov.by/ru/events/shestoe-vsebelorusskoe-narodnoe-sobranie>, [online], 2021. 02. 11. Forrás: A Belarusz Köztársaság Elnöke [2021. 11. 19.]

³⁶ Uo.

Lényegi különbség azonban, hogy egyrészt a tavalyi választást követő karhatalmi erőszak mind kiterjedtségében, mind pedig minőségében példa nélküli volt, másrészt pedig, hogy a mostani válságot ezúttal maga Lukasenko provokálta ki. Ezért sem szerencsés, hogy a belorusz vezető felelősségét kisebbíti az a narratíva, mely szerint a „migránsfegyver” bevetése valójában Vlagyimir Putyin ötlete volt.

A migránsok beutaztatása tényleg a Kreml ötlete volt?

A lengyel miniszterelnök, Mateusz Morawiecki szerint a migránsválság kitervelője Vlagyimir Putyin orosz elnök.³⁷ Ugyanezt állította a litván elnök is, de erre tett utalást Antony Blinken amerikai külügyminiszter is azzal, hogy szerinte a válság célja elvonni a figyelmet az ukrán határ közelében zajló orosz aktivitásról.³⁸ Ezzel szemben az igazság az, hogy Alekszandr Lukasenko már jóval a 2020-as politikai válságot megelőzően is rendszeresen fenyegetett azzal, hogy migránsokkal és kábítószerrel árasztja el Európát, válaszul az őt ért kritikákra.³⁹ Egy 2012-es interjúban például úgy fogalmazott, hogy míg Belarusz 120000 migráns, illetve robbanószerek és radioaktív anyagok Európába jutását akadályozta meg, az EU köszönet helyett szankciókkal fojtogatja őt.⁴⁰ A lengyel hírszerzés pedig már 2016-ban figyelmeztetett arra a veszélyre, hogy a belorusz rezsim beválthatja fenyegetését.⁴¹

Tény, hogy a mostani migránsválság kapcsán mind az orosz állami propaganda, mind az orosz diplomácia beállt Lukasenko mögé. Szergej Lavrov orosz külügyminiszter felvetette, hogy az EU akár fizethetne is Belarusznak a migráció okozta válság megoldása érdekében, ahogy ezt tette korábban Törökország esetében is.⁴² Vlagyimir Putyin pedig kétszer is elhárította Angela Merkel kérését, hogy gyakoroljon nyomást a belorusz vezetőre azzal, hogy a Belarusz és az EU közti közvetlen kapcsolatfelvételt szorgalmazta.⁴³

Bár nehezen elképzelhető, hogy Lukasenko legalábbis ne tájékoztatta volna az orosz elnököt tervéről, arra egyelőre semmilyen bizonyíték sincs, hogy a Kreml állna a migránsválság mögött.⁴⁴ Az az érvelés, miszerint a migránsválság egyfajta figyelemelterelés lenne az állítólagos orosz erőátcsoportosításról az ukrán határ közelében, azért sem tűnik életszerűnek, mivel valószínűbb, hogy újabb nyomásgyakorlási kísérletről van szó, semmint arról, hogy Oroszország nyílt katonai agresszióra készülne Ukrajna ellen. Ebben az esetben pedig a figyelemelterelés éppenséggel zavarhatja az „üzenet” eljuttatását annak címzettjeihez. Vlagyimir Putyin november 18-án úgy fogalmazott, hogy Németország és Franciaország elnézi a kijevi vezetésnek, hogy kihátráljon a minszki megállapodásból, az Ukrajnának nyújtott fegyverszállításokkal és „provokatív hadgyakorlatokkal” pedig a Nyugat figyelmen kívül hagyja a Moszkva által kijelölt vörös vonalakat.⁴⁵ Ironikus módon, miközben Oroszország rendre a nyugati szövetségeseiktől várja, hogy gyakoroljanak nyomást Kijevre⁴⁶, úgy a Nyugat a migránsválság kapcsán ugyanezt várta el Moszkvától Minszk vonatkozásában. Elképzelhető, hogy a migránsválságot Moszkva éppen arra próbálta meg felhasználni, hogy a Lukasenkonál történő közbenjárásért cserébe Angela Merkel helyezze nyomás alá a Zelenszki-jéle ukrán vezetést. Ez azonban egyáltalán nem bizonyíték arra, hogy a migránsok Belaruszba szállítása Putyin ötlete lett volna.

Miközben a lengyel–litván narratíva Putyin bábjaként tünteti fel Lukasenkot, addig valójában úgy tűnik, hogy az Oroszországtól való egyre szorosabb függés ellenére Minszknak érdemben nem kellett feladnia

³⁷ Belarus migrants: Poland PM blames Russia's Putin for migrant crisis, [online], 2021. 11. 09. Forrás: BBC [2021. 11. 19.]

³⁸ Secretary Blinken's Call with Polish Foreign Minister Rau, [online], 2021. 11. 14. Forrás: US Department of State [2021. 11. 19.]

³⁹ Ellen IOANES: Why Belarus is using migrants as a political weapon, [online], 2021. 11. 14. Forrás: VOX [2021. 11. 19.]

⁴⁰ Belarus President Lukashenko in his own words, [online], 2012. 11. 27. Forrás: Reuters [2021. 11. 19.]

⁴¹ Marcin RYBAK: Były szef Agencji Wywiadu: Już w 2016 r. rząd PiS był ostrzegany przed wykorzystaniem imigrantów do oddziaływania na Polskę, [online], 2021. 11. 18. Forrás: Wyborcza Wrocław [2021. 11. 19.]

⁴² Szergej Lavrov megjegyzései és válaszai a média kérdéseire, [online], 2021. 11. 09. Forrás: Az Oroszországi Föderáció Külügyminisztériuma [2021. 11. 19.]

⁴³ Telephone conversation with Acting Federal Chancellor Angela Merkel, [online], 2021. 11. 14. Forrás: Oroszország Elnöke [2021. 11. 19.]

⁴⁴ A lengyel katonai kémelhárítás volt vezetője úgy véli, hogy a belorusz vezetés egy június 3-ai találkozáson egyeztetett Oroszországgal a migrációs nyomásgyakorlás tervéről. A belorusz Vityebszkben tartott találkozón az orosz külső hírszerzés (SZVR) főigazgatója, Szergej Nariskin egyeztetett a belorusz KGB vezetőjével, Ivan Tertellel. Michael WEISS – Monika RICHTER: How a Manufactured Migrant Crisis Showed That Europe's Last Dictator Can Rattle the E.U. [online], 2021. 11. 18. Forrás: Time [2021. 11. 21.]

⁴⁵ Expanded meeting of the Foreign Ministry Board, [online], 2021. 11. 18. Forrás: Oroszország Elnöke [2021. 11. 19.]

⁴⁶ Ahogy a volt miniszterelnök, Dmitrij Medvegyev fogalmazott a Kommerszantban idén októberben megjelent írásában, „nekünk a vazallussal [ti. Ukrajnával] tárgyalni értelmetlen, a hűbérurral kell egyezkednünk”. Dmitrij MEDVEGYEV: Почему бессмысленны контакты с нынешним украинским руководством, [online], 2021. 10. 11. Forrás: Kommerszant [2021. 11. 19.]

korábbi szuverenitásából. Sőt, a migrációs nyomásgyakorlás miatti feszültséggel Lukasenko nemcsak az EU-tól, de Oroszországtól is megpróbált engedményeket kicsikarni. Ahogy egy november 13-ai interjúban fogalmazott, „a legfontosabb [amit Putyintól vár – J.K.], hogy ne remegjen meg. Hogy ha nehéz lesz, akkor tudjam, hogy a hátam mögött áll egy idősebb testvér, aki nem engedi, hogy bántsák a fiatalabbat.”⁴⁷ Ezzel összefüggésben az interjú során ismételten megemlítette, hogy szüksége volna néhány üteg Iszkander ballisztikus rakétára.⁴⁸ Az Iszkanderekre, csakúgy, mint az Sz-400-as légvédelmi rakétarendszerre, régóta szert akar tenni Belarusz, csak hogy a felek mindezidáig nem tudtak megegyezni az árban.⁴⁹ Lukasenko először 2003-ban jelentette be, hogy szeretne Iszkandereket vásárolni. Az időzítés nem volt véletlen: Washington rövidebb idővel az előtt döntött arról, hogy az Európába tervezett ballisztikus rakétavédelmi rendszer elfogó rakétáit Lengyelországba telepítenék, így a belorusz kérés nyitott fülekre talált Moszkvában is.⁵⁰ Mivel ennek ellenére az üzlet azóta sem kötött meg, a Belarusz határain kialakult feszült helyzetet megpróbálja Minszk ismét tárgyalási pozíciójának erősítésére felhasználni.⁵¹ Mindeközben továbbra sincs szó arról, hogy orosz katonai bázis létesülne Belarusz területén, melyet Oroszország régóta szorgalmaz.⁵² Legutóbb ezt november 16-án erősítette meg Viktor Hrenyin belorusz védelmi miniszter, aki aláírta, hogy „nincs szükség légi vagy valamilyen más bázis létesítésére.”⁵³ Ahogy – meglehetősen kreatív érveléssel – lényegében annak lehetőségét is kizárta Lukasenko, hogy Belarusz hivatalosan elismerje a Krímet Oroszország részeként.⁵⁴

⁴⁷ Igor KOROTCSENKO: «Мы здесь надежно держим нашу оборону», [online], 2021. 11. 13. Forrás: Nacionalnaja Oborona [2021. 11. 19.]

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Konrad MUZYKA: [The Belarusian Armed Forces Structures, Capabilities, and Defence Relations with Russia](#) [online], ICDS, 2021. augusztus [2021. 11. 19.]

⁵⁰ Szergej ISCSSENKO: [В прицел «Искандера» Лукашенко мечтает взглянуть на Лондон](#), [online], 2021. 11. 16. Forrás: Szvobodnaja Pressza [2021. 11. 21.]

⁵¹ Figyelemre méltó, hogy Lukasenko kérése ezúttal az Iszkander-M, nem pedig annak rövidebb hatótávolságú, Iszkander-E variánsára irányul, miközben a vonatkozó nemzetközi megállapodások értelmében csak utóbbit adhatná el Oroszország. Feltehető tehát, hogy a minszki vezetés arra játszik, hogy ezek a fegyverek ingyen kerüljenek Belarusz területére és Minszk alárendeltségébe, hasonlóan nyolc Szu-30SzM vadászgéphez és egy Sz-400 légvédelmirakéta üteghez, melyeket az elmúlt hónapokban telepítettek át Oroszországból Belaruszba. Lásd: ISCSSENKO: i.m.; valamint Arszenyij SZIVICKI: [Amidst Zapad 2021 Exercise, Russia and Belarus Establish Joint Air-Defense and Air Force Training and Combat Center](#), [online], 2021. 09. 20. Jamestown Foundation [2021. 11. 21.]

⁵² Jelenleg két orosz *katonai objektum* található Belarusz területén: egy korai előrejelző radarállomás és egy haditengerészeti kommunikációs központ, részben belorusz személyzettel működtetve. Ezen kívül tavaly létrehoztak egy közös kiképzőközpontot Grodnoban, melynek – illetve különböző hadgyakorlatok – keretében lényegében állandósulni látszik az orosz katonai jelenlét az ország területén.

⁵³ Jelena MIROSNYICSENKO: [В Белоруссии исключили размещение военной базы России](#). [online], 2021. 11. 16. Forrás: Vzgljad [2021. 11. 19.]

⁵⁴ [Lukashenko refuses to recognize Crimea as Russian](#), [online], 2021. 08. 10. Forrás: UAWIRE [2021. 11. 19.]

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

NÉZŐPONTOK 2021/5

Az „SVKK Nézőpontok” 2010 óta a Kutatóintézet külső munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit, értékeléseit közreadó, illetve a Kutatóintézet munkatársainak szubjektívebb szakmai véleményét közlő időszakos kiadvány.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés és tördelés:

Árva János, Csiki Varga Tamás

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

ISSN 2498-843X

© Jójárt Krisztián, 2021

© Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2021